

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.22, november 2023

Indledningen er redigeret af Emilie Karner Hansen og Krista Stinne Greve Rasmussen
Tilsyn ved dr.phil. Jes Fabricius Møller

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med
punktkommentarer, tekstredegørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2025

Indledning til

Færingesaga

ved Stine Guldahl Holst

Indhold

- 1 Skandinavisk Folke-Kalender 1846
- 2 Baggrund
 - 2.1 Lovforslaget
 - 2.2 Dansken på Færøerne
- 3 “Færingesaga”
- 4 Anvendt litteratur

1 *Skandinavisk Folke-Kalender* 1846

“Færingesaga” udkom som et poetisk indlæg i *Skandinavisk Folke-Kalender* for 1846. Folkekalenderen havde en kort levetid og udkom kun i årene 1843-1846. Den var en del af et nyt blomstrende marked, da almanakudgivelserne indtil 1840 havde været underlagt forordninger fra 1600-tallet, der sikrede Københavns Universitet monopol. *Skandinavisk Folke-Kalender* blev redigeret af Frederik Barfod i årene 1845 og 1846 og fulgte den almindelige udvikling for almanakken i 1840'erne ved at lade historiske, poetiske og politiske indlæg fylde på bekostning af mere klassisk almanakmateriale som astronomiske udregninger og meteorologiske forudsigelser (jf. Horstbøll 1999, s. 590-594). Barfod varslede i 1845, da han overtog redaktionen af kalenderen, et øget fokus på det nordiske og inddragelse af flere nordiske forfattere (jf. Barfod 1845, s. [III]). Grundtvig leverede med “Færingesaga” et historisk-poetisk indlæg til en aktuel nordisk debat.

2 Baggrund

Grundtvigs “Færing-Saga” har en længere forhistorie, der tager sin begyndelse den 20. november 1844, hvor et udkast til en foreløbig lov for det færøske skolevæsen blev fremlagt for stænderforsamlingen i Roskilde.

2.1 Lovforslaget

Lovforslaget, der præsenteredes som “Udkast til et provisorisk Reglement for Almueskolevæsenet paa Færøerne”, indeholdt 52 paragraffer, der skulle danne lovgrundlag for etableringen af et skolevæsen på Færøerne (jf. *Roskilde Stænder-Tidende* 1844, spalte 1892). Den kgl. kommissarius, A.S. Ørsted, præsenterede lovforslaget for stænderforsamlingen, og iblandt de mange paragraffer lød paragraf 20: “Læreren bør stræbe efter at bringe Børnene til grundigt at forstaae og tale det danske Sprog, men dog ved Underviisningen tillige afbenytte det færøiske, forsaavidt det ansees fornødent til Udvikling af Børnenes Begreber, eller til at sætte dem istand til, fuldkommen at fatte, hvad der foredrages dem” (*Roskilde Stænder-Tidende* 1844, spalte 1898 f.). Der skulle altså undervises på dansk i den færøske skole.

Blandt stænderforsamlingens medlemmer rejste en enkelt mand, Provst U.A. Plesner, sig med blandt andet følgende indvending: “Der indeholdes ogsaa i Udkastets § 20 Adskilligt, med Hensyn til hvilket det var ønskeligt, at Færingerne selv udtalte sig, navnlig om, hvorvidt Underviisningssproget skulde være det danske eller det gamle færøiske” (*Roskilde Stænder-Tidende* 1844, spalte 3194). Efter en debat med blandt andre biskop J.P. Mynster og kancelliråd Niels Hunderup, der argumenterede for, at dansk måtte være skolesproget, da dansk var kirke- og retssproget på Færøerne, og at færøsk dertil “vel ikke kan kaldes et Sprog, da det kun er en Mundart eller Dialect, som bestaaer af en Blanding af Islandsk og Dansk” (*Roskilde Stænder-Tidende* 1844, spalte 3198), blev lovforslaget den 20. december 1844 færdigbehandlet og vedtaget – uden ændringer i § 20.

2.2 Dansken på Færøerne

I marts 1845 udkom en lille bog med titlen *Dansken paa Færøerne, Sidestykke til Tysken i Slesvig*, en betragtning af S. Frederiksen, et pseudonym for Svend Grundtvig. Bogen var blevet til efter tilskyndelse af og samråd med F. Barfod, udgiveren af *Skandinavisk Folke-Kalender* og ven af familien Grundtvig (Barfod 1883, s. 33). Bogen var stærkt kritisk overfor beslutningen om at indføre et skolevæsen på Færøerne uden at have hørt færingene selv og tilmed et skolevæsen med dansk som undervisningssprog. Svend Grundtvig sammenlignede i bogen færingenes situation med den situation, som danskerne i Slesvig befandt sig i, hvor skolesproget var tysk.

Svend Grundtvig argumenterer for, at færøsk ikke er en dialekt og i hvert fald ingenlunde en dialekt af dansk, men derimod et nordisk folks modersmål, som burde understøttes – ikke udraderes – af danskerne (Grundtvig 1845, s. 37). Færingerne har, som noget helt særligt i Norden, beholdt deres mundtlige sangtradition og har derved et levende fortællesprog, der, ifølge Svend Grundtvig, rummer historisk-åndelige dybder, som er gået tabt i de resterende nordiske sprog (Grundtvig 1845, s. 52). Ligesom Plesner i Stænderforsamlingen var Svend Grundtvig kritisk overfor processen ved udarbejdelsen af lovforslaget. Da man udarbejdede forslaget, forhørte

man sig om indholdet af det hos embedsmændene på Færøerne, men da embedsstanden på Færøerne ene bestod af danskere, fandt Svend Grundtvig det urimeligt at påstå, at færingerne var blevet tilstrækkeligt hørt. Skriftet er et partsindlæg for færingernes ret til eget sprog, men også et angreb på embedsmændenes fremfærd, her fremhævet ved Benjamin Wolff, Niels Hunderup, Frederik Tillisch og Mynsters fastholdelse af, at færingerne var blevet hørt tilstrækkeligt, når man nu havde hørt embedsmændene på Færøerne.

3 “Færinge-Saga”

“Færinge-Saga” er skrevet i visestil med den tilbagevendende afsluttende strofe “Skjøn Havfru hun danser på Tilje”, der oprindeligt stammer fra visen *Havfruens Spaadom*, som Grundtvig allerede havde gendigtet i 1816 (Grundtvig 1816, s. 209-213). Formen afspejler indholdet, da et af det færøske sprogs fortrin er, at det har bevaret mundtligheden i sin historiefortælling, rigt repræsenteret i visetraditionen på Færøerne.

I visens første fem strofer fortæller Grundtvig om Saga, der hos Grundtvig er en art gudinde for historien (jf. Auken 2005, s. 202-204), og Odin i Nordens oldtid. Saga har sit fristed ved Isefjorden, hvor Odin kommer og finder ro i hendes historiefortællinger, der “flød fra Læben saa let og rart”.

Men Saga er forsvundet. I Danmark er der kun runer tilbage, og fra Island er budskabet nedslående: “Hun blegnede ved ‘den sorte Død,’ / Og lader sig ej opskrive”. Grundtvig forklarer hendes bortkomst på Island med nedskrivningen af fortællingerne fra nordens mytologi og historie i Eddaerne og Sagaerne (strofe 6 og 7).

Der tegner sig dog et håb for Odin i jagten på Saga, for fra Færøerne lyder det, at Saga endnu kan findes på øerne dér, hvor “Kæmpeviser og gamle Ord” endnu “flyde fra hendes Tunge” til unge og gamles glæde (strofe 8-11). Nu truer imidlertid tvangsskolen fra Danmark Sagas sidste fristed, personificeret ved skolemester Kristen Jensen, der hader alt hekseri og hedningesnak, og hvis eneste ønske er at gøre hende tavs (strofe 12-15).

Stroferne 16-18 er en opfordring til at lade Saga være i fred og i stedet bygge fristeder til hende i resten af Norden og “yndigst ved Issefjorden” (strofe 18, vers 4). Det læses vel nærmest som en opfordring til at lade stænderforsamlingen i Roskilde genoverveje “Udkast til et provisorisk Reglement for Almueskolevæsenet paa Færøerne”. Grundtvig ser perspektiver for en levende skole, hvor eleverne sammen med guder og helte “sluge hvert Ord fra Sagas Mund, / For Alvor og dog med Gammen”, når blot den danske skolepakke sendes om på den anden side af jorden (strofe 19-22).

4 Anvendt litteratur

- Auken, Sune (2005) *Sagas spejl. Mytologi, historie og kristendom hos N.F.S. Grundtvig*. København.
- Barfod, Frederik udg. (1845) *Skandinavisk Folke-Kalender for 1845*.

København.

- Barfod, Frederik udg. (1846) *Skandinavisk Folke-Kalender for 1846*. København.
- Barfod, Frederik udg. (1883) *Sven Hersleb Grundtvig, et Mindeskrift*. København.
- Frederiksen, S. (1845) *Dansken paa Færøerne, Sdestykke til Tysken i Slesvig*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1816) "Havfruen og Danedronningen" (DgF 42) i *Danne-Virke et Tids-Skrift*, bind 1, s. 209-213. København.
- Horstbøll, Henrik (1999) *Menigmands medie. Det folkelige bogtryk i Danmark 1500-1840. En kulturhistorisk undersøgelse*. København.
- "Havfruens Spaadom" (DgF 42) i *Danmarks gamle Folkeviser* (1854-1856), bind 1-12; bind 2. København.
- *Tidende for Forhandlingerne ved Provindsialstænderne for Sjællands, Fyens og Lolland-Falsters Stifter samt for Færøerne i 1844* (1844). København og Roskilde.